

אווה קרצובסקה

כנס ביאליסטוק, יהוד 15.11.2010

אני גאה שמארגני הכנס כה חשוב נתנו דווקא לי לאחת ממעטים מניצולי גטו ביאליסטוק אפשרות להשתתפות צנועה בקונגרס זה. הרי ידוע כי בעתיד הקרוב חיסול ומאבק הרואי של עמנו בגטו ביאליסטוק יהיה רק עובדה אחת מבין רבות אחרות בהיסטוריה שלימדו בצורה קצרה ודי אדישה.

אני מרגישה שחובתי לספר (בקצרה) על ההתנגדות לחימה ומוות הרואים של גיבורים צעירים במקום אחד של התנגדות בגטו ביאליסטוק, ביום ראשון של החיסול הטוטלי של הגטו שחל ב- 16 לאוגוסט 1943.

אספר רק מה שראיתי וחוויתי אישית, כי הייתי שם כמשתתפת צעירה וצנועה. קבלו אותי לארגון לוחמים סודי בגטו רק במרץ 1943 והייתי בו בורג קטן.

אתן לכם אינפורמציה קצרה על ארגונים אנטי-פאשיסטים בגטו. כל המפלגות היהודיות שהיו קיימות לפני המלחמה כגון: ציונים כמו השומר הצעיר, דרור, ביתר, מזרחי, בונד, קומוניסטים ואחרים התארגנו לפעילות אנטי-נאצית כבר מתחילת הקמת הגטו, זאת אומרת מ- 1 באוגוסט 1941. אחרי החיסול החלקי של גטו ביאליסטוק בפברואר 1943, נגמרו הוויכוחים הפוליטיים בין כל הארגונים הימניים והשמאליים. חל איחוד של כל המפלגות. הוחלט לפעול יחד, במשותף עבור שתי מטרות עיקריות:

1. להשיג בדרכים שונות נשק אמיתי וכמו כן לייצר בצורה סודית ביותר נשק שכמובן היה די פרימיטיבי. נשק זה היה דרוש כדי ללחום כנגד אויב אכזרי עד חטיפת הדם האחרונה וליפול בלחימה ולא במחנות ההשמדה.

2. לשלוח כמה שיותר חברים צעירים להקמת כבר מתחילת שנת 1943 קבוצות פרטיזנים שילחמו ביערות שאחרי המקום הידוע בשם סופרסל. היציאה מגטו ליערות הייתה מאד מסובכת ומסוכנת.

בלילה של ה- 16 באוגוסט 1943 היו כבר הודעות של הגרמנים בגטו על החובה לעזוב את הגטו ולנסוע לאזור לובלין, כאילו לעבודה. אותו יום היה יום של שמש בהירה. ראשי המחתרת שכללו את טננבאום, יהודית נובודוצקה ועוד אחרים ארגנו מזמן קבוצות לוחמים במקומות ידועים בגטו. הכול היה מתוכנן בלי לדעת מראש על התאריך של החיסול הסופי.

בבוקר השכם, הלכתי עם שני אנשי קשר שלי שאח מהם הרשל היה בפרטיזנים וחזר לגטו בתפקיד מסוים, למזלו הרע ביום החיסול. השני משה חבר ותיק במחתרת. המקום שלנו היה כמו שהתברר היה הגדול והחשוב ביותר כנקודת ההנגדות ברחוב Smolna ליד הגדר, שמאחוריו רחוב פולסקה-אזור ארי. התכנית הייתה לשרוף את הגדר אולי מישהו מהצעירים יצליח לברוח. מאחורי הגדר עמדו טנקים גרמנים ואי אפשר היה לעבור. יש לזכור כי לגרמנים היה כבר ניסיון מר ממרד גטו וארשה.

בקבוצה שלנו היו למעלה מ- 100 צעירים, לא יותר מ- 25 רובים ממשיים, השאר בקבוקי מולוטוב, רימונים, גרזנים, פטישים, וכדומה. בשעה 9:00 תושבי הגטו יצאו עם חבילות לשער הראשי של בגטו ברחוב יורוביצקה והחלו לצעוד לכון תחנת הרכבת Poleska. ההמשך ידוע.

באותו הזמן נכנס לגטו דרך אותו השער ג'יפ פתוח עם קצין גרמני וכמה חיילים. אחריהם נסעו הרבה משאיות עם חיילי SS. באופן מפתיע וללא שום תכנון, אחד מהנערים הקטנים שעמדו ליד השער זרק בקבוק מולוטוב לפרצוף של הקצין ופצע אותו. ברור שהרגו את הילד. ראיתי את גופו הקטן, כאשר עבר לידנו לכיוון בית החולים ב- Fabrczna, שעדיין קיים.

חיילי ה- SS התחילו לירות בכל הרחובות בתושבי הגטו. אז הם הגיעו אלינו עם נשק משוכלל. היה קרב נוראי מלא דם. אחרי כמה שעות נשארו מעטים מאד צחברין, אבל היו גם קורבנות ופצועים בין הגרמנים.

קצין ה-SS בשם Friedel היה אחראי על הגטו ועל חיסולו. הוא העיד במשפטו שהתקיים אחרי המלחמה בוארשה על כך שבמרד נהרגו יותר מ-30 גרמנים ועל מספר רב של פצועים. Friedel נשפט לעונש מוות. הארכיונים ששלחו הגרמנים למוסד יד ושם 30 שנה אחרי המלחמה מאשרים את העובדות.

חיילי SS אספו והקיפו קבוצת לוחמים קטנה שנשארו בחיים בגינה של ראש קהילת גטו - ברש (הגינה היחידה בגטו). אחד מחיילי ה-SS הוגיע להמונים שהיו ברחובות כי כל אלו שהתמרדו נגד הצבא הגרמני המנצח ימותו שם במקום ושאר האוכלוסייה של הגטו תיסע בשלום לעבודות. ואז הגיעו קבוצות של ז'נדרמים אוקראינים לעזור ל-SS בפעולות. היו רגעים של אי סדר. שני חברים ניצלו את המצב הוציאו אותי מהשורה וברחנו דרך החצרות לבית ברחוב Fabrczna. היה שם מחבוא פרמיטיבי ביותר: חור בעלית הגג של בית בן 4 קומות. בלילות היינו יוצאים לחיפוש מזון ומים ולפגישות עם חברי מחתרת אחרים שתפקידם היה להרוג גרמנים השומרים בלילות... הם גם שרפו את בתי החרושת בגטו. למשל בית החרושת לטקסטיל שהיה הגדול ביותר בגטו. גם חברים אלו נהרגו. למעשה פעילות ההתנגדות נמשכה כמעט שבוע. באחד היציאות שלנו, כדור גרמני השיג את משה. הוא נפטר בייסורים בחור של עליית הגג. ההמשך היה במחבוא Epopea. אחרי חודשים וחצי הצלחנו בדרך נס להגיע ליערות סופסל לקבוצת לוחמים פרטיזנים. שוב זה סיפור ארוך וניסים שמשכן כמעט שנה. 60% מהפרטיזנים נפלו ביערות. חבר שני, הרשל אחרי שנה בפרטיזנים גויס לצבא הסובייטי ונפל בקרב על ברלין שבוע לפני סוף המלחמה.

חלפו שנים רבות, אני לא מפסיקה לחשוב על מה שעבר עלינו. נשארתי יחידה מכל משפחתי ובמוחי תמיד אותה מחשבה, זיכרון של קבוצות גיבורים צעירים של גטו ביאליסטוק, לא הכרתי את השמות שלהם, אבל אני עדיין רואה אותם בדמיוני.

פגשתי פה בארץ רק אדם אחד חי אשר השתתף במרד שמו מיטק יופש, אשר מסר עדות על המרד. לצערי הוא כבר נפטר.

ברור שמרד גטו וארשה היה גדול יותר ורציני יותר. שם נשארו גם עדים שהצליחו לברוח דרך תעלות הביוב. בביאליסטוק לא היו תעלות ביוב. לצערי, אני כמעט העדה היחידה. הכול מה שסיפרתי הוא חלק קטן של התנגדות טרגית סיפור אמיתי ביותר שאר וחובתנו לשמור את הזיכרון הקדוש של גיבורינו.